

Právnická fakulta Masarykovy univerzity, Katedra právní teorie

Seminární práce z teorie práva

Deliktní způsobilost a trestání specifických subjektů

Kristýna Chmelinová

Akademický rok 2006 – 2007

Prohlašuji, že jsem seminární práci na téma deliktní způsobilost a trestání specifických subjektů zpracovala sama a uvedla jsem všechny použité prameny.

Způsobilost spáchat delikt, tedy zaviněné porušení práva popsané zákonem, patří pod právní subjektivitu aktivní, je tedy plně přiznána až osobám zletilým, pakliže je soud i přes tuto skutečnost neshledá nezpůsobilými. Činu jinak kvalifikovaného jako deliktu se však mohou dopustit i další, nezpůsobilé a tedy specifické subjekty s rozdílným postupem při řízení a zejména trestání. Takovými subjekty je mládež, zejména děti (osoby mladší patnácti let) a mladiství (tedy nezletilí, kteří již dovršili patnáctý rok života) a osoby mentálně handicapované, jejichž duševní porucha jim snižuje rozpoznávací a ovládací schopnosti. Deliktů je více druhů a liší se podle způsobu ochrany objektu, jehož daný delikt postihuje. Jsou delikty veřejnoprávní, kam se řadí trestné činy a přestupky (správní delikty), soukromoprávní a delikty s kombinací prvků soukromoprávními i veřejnoprávními. Jako nejilustrativnější příklad deliktu a ukázka rozdílnosti postupů nám poslouží jeden z nejčastějších deliktů, a to delikt trestní, tedy trestný čin.

Trestným činem se rozumí každý společensky nebezpečný čin popsaný v trestním zákoníku. U takového činu se posuzují okolnosti, stupeň nebezpečí pro společnost, zavinění a osoba pachatele. Trestní zákoník říká, že *kdo v době spáchání činu nedovrší patnáctý rok svého věku, není trestně odpovědný* (§ 11 tr. zák.). Mladší děti tudíž mohou spáchat čin jinak považovaný za trestný, nevznikají jim tím ovšem žádné právní následky, neboť za toto své chování nejsou ze zákona odpovědní. Nejsou tedy způsobilé páchat trestné činy, nemohou být postaveny před soud trestního řízení, ani jim nemůže být udělen žádný z klasických trestů definovaných v trestním zákoníku. Záležitosti dětí pod patnáct let řeší speciální soud pro mládež, v jehož kompetenci je udělit dítěti opatření potřebné k jeho nápravě definované v zákonu č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů (dále jen zákon o soudnictví mladistvých). Jde o dohled probačního úředníka, zařazení do vhodného výchovného programu nebo stanovení ochranné výchovy (podle povahy spáchaného činu), popřípadě více opatření současně.

U mladistvých, tedy starších 15, ale mladších 18 let je postupování obdobné jako u mladších dětí, rozdíl je ovšem v odpovědnosti, kterou mladiství částečně přebírají, podle své mravní a rozumové vyspělosti. Jestliže tato vyspělost nedosahuje takové úrovně, aby mohl mladistvý rozpoznat nebezpečnost činu pro společnost, nebo aby byl schopen dostatečně ovládat své chování a činu tak předejít, není ani mladistvý trestně odpovědný. Pakliže je dosažena patřičná úroveň mravní a rozumové vyspělosti, odpovědnost nastává a provinění je posouzeno podle trestního zákoníku, jestliže zákon o soudnictví ve věcech mládeže nestanoví jinak. Jako opatření se tedy používají buď trestní, výchovné nebo ochranné opatření podle závažnosti provinění, tedy trestného činu nebo činu jinak posuzovaného jako trestného (trestnému činu spáchanému mladistvími se říká přečin). Všemi těmito proviněními se zabývá opět soud pro mládež (dále jen soud).

Zvláštní ochranu mladiství požívají pro svou velkou zranitelnost a zmanipulovatelnost danou nízkým věkem. Odvíjí se od toho i jejich trestání, respektive soudem udělená opatření. Trestnost jako taková může z rozhodnutí soudce zaniknout, jestliže mladistvý projeví účinnou lítost danou např. dobrovolným odstraněním následků svého jednání, jeho napravením, nebo alespoň snahou o toto napravení. Trestnost pak také zaniká promlčením provinění, přičemž u mladistvých je

promlčecí doba na jinak trestné činy s horní hranicí trestní sazby nejméně deset let poloviční. Když trestnost trvá, nastává řízení před soudem, který ukládá opatření. Jedná-li se o provinění s menší nebezpečností pro společnost, může být od trestního opatření upuštěno, a to buď zcela, nebo podmíněně. Lze to v případech, kdy je uloženo jiné opatření a trestního netřeba nebo kdy soud shledá samotné projednávání dostatečným opatřením pro konkrétního mladistvého, omluví jeho neznalost zákona vzhledem k daným podmínkám, ve kterých žil, nebo když přijme postačující záruku za nápravu mladistvého. O podmíněnosti upuštění od trestního opatření soud rozhodne, když má dojem, že je zapotřebí po určitou dobu sledovat chování mladistvého. Stanoví mu tedy tzv. zkušební dobu (ne delší než jeden rok), která má sloužit pro kontrolu mladistvého a také jako motivace, aby mladistvý podle svých možností a daných okolností napravil škodu způsobenou svým jednáním. Když vede mladistvý celou zkušební dobu řádný život, je soudem rozhodnuto, že se osvědčil a nadále se na něj pohlíží jako na osobu neodsouzenou, stejně jako v případě nepodmíněného upuštění od trestního opatření. Jestliže řádný život nevede, tedy nesplní podmínky dané soudem pro zkušební dobu je mu uloženo trestní opatření hned po zjištění této skutečnosti, tedy i přímo ve zkušební době. Je-li mladistvý shledán trestně odpovědný a nenastaly důvody k upuštění od trestního řízení, soud se ale přesto domnívá, že je trestní sazba stanovená trestním zákoníkem pro mladistvého nepřiměřená, může snížit tuto sazbu i pod její dolní hranici.

Co se týče jiných než trestních opatření, je tomu u mladistvých podobně jako u dětí. Lze jim uložit dohled probačního úředníka nebo celý probační program, výchovná opatření, konkrétně výchovné povinnosti nebo omezení, a dále pak napomenutí s výstrahou. Dohled probačního úředníka má mladistvého nejen kontrolovat, ale také mu pomoci vést v budoucnu řádný život. Mladistvý je povinen s tímto úředníkem spolupracovat, docházet na pravidelné schůzky a informovat ho o případných změnách svého pobytu či zaměstnání. Probační úředník pak dochází do rodiny mladistvého sledovat jeho chování a výchovu, které se mu dostává. Má také kontrolovat plnění výchovných opatření. Výchovná opatření mají usměrňovat život mladistvého, tak aby se zajistila jeho řádná výchova, ukládají se ovšem mladistvým pouze s jejich souhlasem, který mohou samozřejmě kdykoli během přípravného nebo trestního řízení odvolat. Pod výchovnou povinností si můžeme představit např. uložení bydlení s rodičem nebo jiným dospělým, nahrazení, zaplacení nebo jiné vyrovnání škody způsobené daným proviněním, léčbu případné závislosti nebo také veřejně prospěšnou činnost. Výchovnými omezeními se pak rozumí především zákazy účasti na určitých akcích, styku s určitými osobami, pobytu na určitém místě. Opatření ochranná mají též posloužit k výchově mladistvého, k zlepšení jeho duševního, mravního a sociálního vývoje, zároveň však mají také chránit společnost před dalším pácháním provinění daného mladistvého. Patří mezi ně ochranné léčení, zabránění věci nebo jiné majetkové hodnoty (řešeno trestním zákoníkem) a ochranná výchova (řešena zákonem o soudnictví mladistvých). Posledním z řady opatření pro mladistvé je napomenutí s výstrahou, kdy mu soud vytkne jeho provinění a upozorní jej na právní důsledky nastávající v případě, že by se i v budoucnu dopouštěl chování, které k provinění vedlo.

Závěr

Mladiství a děti jsou ve způsobilosti páchaní deliktů a trestání za ně specifickými objekty z důvodů nízkého věku a vyspělosti, díky čemuž od nich nelze očekávat plné porozumění a akceptování právních předpisů. Odpovídá tomu i jejich odlišné trestání, které je má především dovést k pochopení špatnosti předešlého jednání, k lítosti a pokud možno nápravě tohoto jednání a nasměrovat je správným směrem do budoucnosti. Je tedy kladen důraz především na převýchovnou funkci trestu. U osob trpících duševní poruchou je pak dohlíženo na jejich léčení, ochranu společnosti od jejich případného dalšího deliktního jednání a také ochranu jich samých od jejich nepředvídatelného jednání. Specifické subjekty trestních deliktů jsou tedy dobrou ukázkou toho, že tresty nejsou jen k potrestání.

Použitá literatura

Jelínek, J. a kol. Trestní zákon a trestní řád, poznámkové vydání s judikaturou.
Praha: Linde Praha a. s., 2006
Harvánek, J. a kol. Teorie práva. MU Brno: Edice učebnic PrF č.314, 2004